

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**ЖАС ҒАЛЫМДАР, МАГИСТРАНТТАР,
СТУДЕНТТЕР МЕН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ, МАГИСТРАНТОВ,
СТУДЕНТОВ И ШКОЛЬНИКОВ
«XXIII САТПАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

ТОМ 15

**ПАВЛОДАР
2023**

МЕКТЕП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА СЫНИ ОЙЛАУДЫҢ ӘСЕРІ

БЕГИМЖАНОВА И. М.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

НУРГАЛИЕВА М. Е.

PhD, қауымд. профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Функционалдық сауаттылық – қазіргі қоғамда табысты бейімделудің маңызды дағдысы. Бұл адамға тиімді қарым-қатынас жасауға, ақпаратты табуға және талдауға, шешім қабылдауға және мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Сыни тұрғыдан ойлау, өз кезегінде, функционалдық сауаттылықтың негізгі аспектілерінің бірі болып табылады. Бұл ақпаратты талдауға және бағалауға, оның сенімділігі мен әртүрлі жағдайларда қолданылуын анықтауға мүмкіндік береді [1].

Осы мақаланың мақсаты – сыни ойлаудың білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға әсерін қарастыру.

Сыни тұрғыдан ойлау ақпаратты талдау, оның элементтері арасындағы байланыстарды анықтау, әр түрлі контексте сенімділік пен қолдануды бағалау қабілеті ретінде анықталады. Сыни тұрғыдан ойлау функционалдық сауаттылықтың негізгі элементі болып табылады, өйткені ол ақпаратты түсініп қана қоймай, оны талдау мен шешімдер қабылдау үшін тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылық – белгілі бір мақсаттарға жету үшін әртүрлі мәтіндер мен құжаттарды түсіну, пайдалану және талдау қабілеті. Қазіргі уақытта функционалдық сауаттылық білім мен мансаптағы табыстың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Функционалды сауаттылыққа ие мектеп білім алушыларының өмірде сәттілікке жету мүмкіндігі жоғары.

Сыни тұрғыдан ойлау – бұл ақпаратты талдау, бағалау және алынған мәліметтер негізінде негізделген шешімдер қабылдау мүмкіндігі. Сыни тұрғыдан ойлау – функционалдық сауаттылықты дамытуға көмектесетін маңызды дағды. Бұл мақалада біз сыни ойлаудың мектеп білім алушыларына функционалдық сауаттылығының дамуына қалай әсер ететінін қарастырамыз.

Функционалды сауаттылық дегеніміз не?

Функционалдық сауаттылық – белгілі бір мақсаттарға жету үшін әртүрлі мәтіндер мен құжаттарды түсіну және пайдалану мүмкіндігі. Функционалдық сауаттылық мәтіндерді оқу және талдау, құжаттарды құрастыру, техникалық ақпаратты түсіну

және пайдалану және мәтіндерді пайдаланумен байланысты басқа тапсырмаларды орындау қабілетін қамтиды [2].

Сыни ойлау функционалдық сауаттылыққа қалай әсер етеді?

Сыни тұрғыдан ойлау – функционалдық сауаттылықты дамытуға көмектесетін маңызды дағды. Сыни тұрғыдан ойлайтын мектеп білім алушылары функционалдық сауаттылықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын ақпаратты жақсы түсінеді, талдайды және қолдана алады.

Сыни тұрғыдан ойлау оқушыларға ақпаратты талдауға және алынған мәліметтер негізінде негізделген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар мәтінде не жазылғанын жақсы түсініп, функционалдық сауаттылықты дамытуға көмектесетін негізгі идеялар мен дәлелдерді анықтай алады [3].

Сонымен қатар, сыни тұрғыдан ойлау мектеп білім алушыларының ақпарат көздерін талдау және бағалау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Сыни тұрғыдан ойлайтын мектеп оқушылары сенімді ақпаратты жалған ақпараттан жақсы ажырата алады және қай көздердің ең сенімді екенін анықтай алады. Сыни тұрғыдан ойлау мектеп білім алушыларының аргументация және логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сыни тұрғыдан ойлайтын мектеп оқушылары аргументтердің логикалық құрылымын жақсы түсініп, қай аргументтер ең сенімді екенін талдай алады. Бұл дағдылар функционалдық сауаттылықты дамыту үшін де маңызды, өйткені олар мектеп оқушыларына өз ойларын білдіруге және құжаттардағы және басқа мәтіндердегі ұстанымдарын дәлелдеуге көмектеседі [4].

Білім алушыларда сыни ойлауды қалай дамытуға болады?

Білім алушыларда сыни ойлауды дамыту білім беру жүйесі үшін маңызды міндет болып табылады. Сыни ойлауды дамытуға көмектесетін бірнеше әдістер бар:

1. Психологиялық тренингтер арқылы ақпаратты талдау, дереккөздерді бағалау, дәлелдеу және логикалық ойлау тәсілдерін қамтуы керек.

2. Әр түрлі ақпарат көздерін пайдалану. Білім алушылар талдау және бағалау үшін әртүрлі ақпарат көздерін пайдалануы керек. Олар сенімді ақпаратты жалған ақпараттан ажырата білуі керек және қай көздер ең сенімді екенін түсінуі керек.

3. Дәлелдеу дағдыларын дамыту. Білім алушылар аргументация және логикалық ойлау дағдыларын дамытуы керек. Олар өз ойларын

білдіре білуі керек және құжаттарда және басқа мәтіндерде өз ұстанымдарын дәлелдей білуі керек.

5.Топтарда жұмыс істеу. Топтарда жұмыс істеу білім алушылардың сыни ойлауын дамытуға ықпал етеді. Олар бір-бірін тыңдауға, өз ойларын айтуға және өз ұстанымдарын дәлелдеуге үйренеді. Сонымен қатар, топтық жұмыс қарым-қатынас пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға ықпал етеді, бұл функционалдық сауаттылық үшін де маңызды.

6. Мәселелерді шешу дағдыларын дамыту. Мәселелерді шешу дағдыларын дамыту білім алушылардың сыни ойлауын дамытуға ықпал етеді. Олар проблемаларды талдауды, олардың себептерін анықтауды және оларды шешу үшін іс-қимыл жоспарларын құруды үйренеді [5].

Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін сыни ойлаудың маңыздылығын көрсететін көптеген зерттеулер бар. Зерттеулердің бірінде (Ennis, 1985) сыни тұрғыдан ойлау оқуда және кәсіби өмірде сәттіліктің маңызды факторы екендігі көрсетілген. Басқа зерттеулер функционалдық сауаттылықты дамыту үшін сыни ойлаудың маңыздылығын растайды.

Сыни ойлаудың білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға әсерін зерттеу үшін эксперименттік зерттеу жүргізілді. Зерттеуге жалпы білім беретін мектептің 8-9 сынып білім алушалары қатысты.

Қатысушыларға мәтіндерді талдау, мәселелерді шешу, дәлелдер мен айғақтарды бағалау сияқты сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмалар ұсынылды. Сонымен қатар, қатысушыларға функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша қажетті ақпаратты талап ету, әртүрлі тақырыптарға мәтіндер құрастыру, ақпараттың сенімділігі мен қолданылуын бағалау бойынша тапсырмалар ұсынылды.

Эксперимент 10 апта бойы жүргізілді. Алғашқы 5 апта ішінде қатысушылар сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды, ал келесі 5 апта ішінде функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған тапсырмаларды орындады. Сонымен қатар, эксперимент басталғанға дейін және аяқталғаннан кейін қатысушыларға сыни ойлау мен функционалдық сауаттылық деңгейін бағалауға арналған тесттер өткізілді.

Нәтижелерді талдау сыни ойлауды дамыту тапсырмаларын орындаған қатысушылар функционалдық сауаттылықты дамыту тапсырмаларын орындағандармен салыстырғанда сыни ойлау

деңгейінің айтарлықтай өскенін көрсетті. Сонымен қатар, сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды орындаған қатысушылар функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған тапсырмаларды орындағандармен салыстырғанда функционалдық сауаттылық деңгейінің айтарлықтай өскенін көрсетті.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, сыни тұрғыдан ойлау мектеп білім алушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың маңызды факторы болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Нәтижелер сыни ойлауды дамыту тапсырмаларын орындаған қатысушылар функционалдық сауаттылықты дамыту тапсырмаларын орындағандармен салыстырғанда сыни ойлау мен функционалдық сауаттылықтың жоғары деңгейін көрсеткенін көрсетеді.

Бұл нәтижелер функционалдық сауаттылықты оқытудың тиімді әдістерін, соның ішінде сыни тұрғыдан ойлау жаттығуларын жасау үшін пайдаланылуы мүмкін. Мектеп бағдарламасында сыни ойлауды дамыту мектеп білім алушыларына ақпаратпен тиімдірек қарым-қатынас жасауға, неғұрлым негізделген шешімдер қабылдауға және оқуда және кәсіби өмірде табысқа жетуге көмектеседі.

Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері сыни ойлауды мектеп бағдарламасына енгізудің маңыздылығын көрсетеді. Мұғалімдер білім алушыларға сыни ойлауды дамытуға және олардың функционалдық сауаттылығын жақсартуға көмектесу үшін жаңалықтар мақалаларын талдау, этикалық мәселелерді талқылау және логикалық тапсырмалар сияқты әртүрлі сыни ойлау жаттығуларын пайдалана алады.

Алайда, бұл зерттеудің кейбір шектеулері бар екенін атап өткен жөн. Біріншіден, қатысушылардың үлгісі шағын болды және тек бір жастағы мектеп оқушыларынан тұрды. Екіншіден, эксперимент тек 10 апта ішінде жүргізілді, бұл сыни ойлаудың функционалдық сауаттылыққа ұзақ мерзімді әсерін анықтау үшін жеткіліксіз болуы мүмкін.

Осыған байланысты әрі қарайғы зерттеулер сыни ойлаудың функционалдық сауаттылыққа, оның ішінде ұзақ мерзімді әсерге және әртүрлі жас топтарына әсерін нақтылауға бағытталуы мүмкін. Бұл мектеп бағдарламасына сыни тұрғыдан ойлау жаттығуларын енгізудің тиімділігін дәлірек анықтауға және функционалдық сауаттылықты оқытудың тиімді әдістерін жасауға көмектеседі.

Жалпы, осы зерттеудің нәтижелері оқушылардың функционалдық сауаттылық деңгейін арттыру үшін сыни ойлауды дамытудың маңыздылығын көрсетеді.

Сонымен қатар, сыни тұрғыдан ойлау функционалдық сауаттылықтың дамуына ықпал етіп қана қоймай, оқушыларға табысты оқу және болашақ кәсіби қызмет үшін қажетті дағдылар мен дағдыларды қамтамасыз ететіндігін ескеру қажет. Сыни тұрғыдан ойлайтын адамдар ақпаратты талдауға және бағалауға дайын, өз бетінше шешім қабылдауға және мәселелерді шешуге қабілетті, сонымен қатар топтық жұмыста тиімдірек.

Осылайша, мектеп білім алушыларында сыни ойлауды дамыту білім беру жүйесінің маңызды міндеті болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру (бастауыш сыныптар). Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 66 б.

Glušac, Tatjana & Pilipovic, Vesna & Milić, Mira. (2020). Critical thinking skills of third grade secondary school students as a component of their functional literacy. *Теме*. XLIV. 355-380. 10.22190/TEME180206031G

Оспанова, Н. Т. Педагогические условия формирования критического мышления старшеклассников: дисс... к.п.н., Алматы, 2010. – 150 с.

Chigisheva, O.P., Soltovets, E.M., Bondarenko, A.V. (2017). Interpretation specifics of the concept of “functional literacy” in the Russian and European theory of education, *Online-journal “The World of Science”*, 5(4). Available at <http://mir-nauki.com/PDF/45PDMN417.pdf>.

Ташетов, А. А. Болашақ педагог-психологтардың сыни ойлауын дамытуда медиа-ресурстарды пайдаланудың ғылыми-тәжірибелік негіздері: бД010300: док. PhD ... дис. – Астана, 2017. – 149 с.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОҚУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ОҢТАЙЛАНДЫРУ ЖОЛДАРЫ

БЕКНИЯЗОВА К. Е.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

АУБАКИРОВА Р. Ж.

п.ғ.к., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қоғамның барлық салаларындағы серпінді өзгерістер педагогикалық практиканың барлық сатыларына әсер ететін қазіргі білім беру жүйесінде елеулі өзгерістерді талап етеді. Білім беру жүйесінің маңызды, түбегейлі өзгерістері мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасына байланысты.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі және бастауыш мектептегі білім беру сатыларының сабақтастығы мәселелері әлі де өзекті болып отыр. Білім берудің негізгі мақсаты-оқушылардың жеке басын дамыту (жалпы мәдени, жеке, танымдық). Қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеті – «оқу қабілеті» сияқты негізгі құзыреттілікті қамтамасыз ететін «әмбебап оқу іс-әрекеттерінің» жиынтығын қалыптастыру [1].

Педагогикалық практика мен ғылыми зерттеулер көрсеткендей, тек кейбір пәндер бойынша білімнің болуы (немесе қандай да бір салада) оқытудың тиімділігі мен табыстылығын анықтамайды. Қазіргі уақытта оқушылардың оларды өз бетінше өндіру және тәжірибеде қолдану қабілеті маңызды.

Соңғы жылдары мектепке дейінгі білім беру жүйесінде де елеулі өзгерістер болды. Бірінші кезекте бюджеттік мектепке дейінгі білім беру мекемелері ұсынған мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік жүйесінен басқа, қазіргі уақытта басқа да нысандар белсенді дамып келеді: жеке мектепке дейінгі орталықтар, отбасылық тәрбие (ата-аналар, күтушілер).

Мектеп жасына дейінгі балалардың ата-аналарында балаларды дамытудың нақты білім беру бағдарламалары бар белгілі бір білім беру мекемесін таңдау мүмкіндігі бар [2, Б.156].

Жаңа жағдайда мектеп жасына дейінгі балалардың мектепке дейінгі білім беруден сапалы ерекшеленетін оқыту мен тәрбиелеудің жаңа білім беру сатысына көшуге оңтайлы дайындығының қажеттілігі туралы мәселе туындайды. Мектепке дейінгі білім беру жүйесі де қайта бағдарланып, балалардың жеке және интеллектуалды-шығармашылық дамуын, мектеп жасына

МАЗМҰНЫ

*Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары
Гуманитарные и социальные науки*

Секция 35

*Заманауи білім беру және әлеуметтік жұмыс
Современное образование и социальная работа*

Абдразакова А. О. Шет тілдерін оқыту кезінде инновациялық технологияларды пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері	3
Абильдинова Ж. К. Салауатты өмір салтын қалыптастыруда экологиялық білімнің маңызы..8	
Азнабаева Г. К., Нурумова А. Б., Самархан Е. Сабақты зерттеу (LessonStudy): бірлескен оқу тәжірибесі.....	14
Айдарова М. О. Роль методической службы в организациях образования в условиях обновления содержания образования.....	20
Айтимова М. К. Бастауыш мектепте геометриялық материалды оқытудың әдістемелік ерекшеліктері	28
Алғазина А. Қ., Сейітқазы П. Б. Ересектерге шет тілін оқытудың маңыздылығы туралы	34
Амангелді Ә. А., Нургалиева М. Е. Роль преподавания предпринимательства в современное время.....	39
Амирханова Г. М., Каримова А. Ш., Тусупова Г. М., Азатхан Т. Психикалық дамуы тежелген балалардың есте сақтау қабілетін түзету үшін мнемотехниканы қолдану	43
Амирханова Ф. Н. Оқушылардың танымдық әрекетін қалыптастыру.....	49
Амренова К. Ж. Ыбырай Алтынсариннің әңгімелерінің тәрбиелік мәні.....	53
Арғынбай Ш. С., Сарсенбаева Б. Ф., Кошкимбаева Р. Х. Қазіргі мектепке дейінгі білім беруде балалардың сыни ойлау дағдыларын дамыту жолдары.....	58
Арынов С. А. Алғашқы әскери дайындық сабағында жеке тұлғаның патриоттық қасиеттерін қалыптастыру	64
Асылханова Н. Ж., Аубакирова Р. Ж. Развитие эмоционального интеллекта на уроках английского языка.....	69
Аубакирова А. С.	

Формирование инклюзивной компетентности педагогов в условиях общеобразовательного учреждения	75
Байбусунова Н. М., Фаурат А. А. «Халыққа қызмет көрсету географиясы» курсы мысалында факультативтік курс бойынша қашықтықтан оқытудың ерекшеліктері..82	
Барановская В. А. Использование метода кроссенса при развитии речи детей с особыми образовательными потребностями.....	89
Бармина Е. Ю., Ушакова Н. М. Развитие самостоятельной познавательной деятельности младших школьников	95
Батыргужинова А. К. Развитие практических навыков на уроке русского языка и литературы.....	100
Бегимжанова И. М., Нургалиева М. Е. Мектеп білім алушыларының функционалды сауаттылығын дамытуда сыни ойлаудың әсері.....	106
Бекниязова К. Е., Аубакирова Р. Ж. Мектеп жасына дейінгі балалардың бастауыш мектепте оқуға дайындығын оңтайландыру жолдары	111
Бимагамбетова З. Д., Бурдина Е. И. Возможности арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе.....	118
Быкова Э. Г., Пиговаева Н. Ю. Развитие эмоционального интеллекта обучающихся вуза в условиях психолого-педагогического сопровождения	125
Даулбаева К. М., Кулахметова М. С. Образовательные и методические возможности анимационных учебных пособий на уроках английского языка	130
Джарасова Б. С. Қазақ халық музыкасының тәрбие дағдысын қалыптастырудағы орны	136
Diner E., Baitemirova M., Kapenova Zh. To the question of the english-speaking countries' modern culture (on the sample of the United States, the United Kindom and Canada)	141
Дутбаева Н. К. Использование приемов сенсорной интеграции в коррекционной работе с детьми с осыбыми образовательными потребностями	146
Екидина Ю. С., Ушакова Н. М. Особенности развития творческой личности в процессе изучения английского языка.....	152